

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL ANTHONY MICHAEL COLLINS
prezentate la 11 aprilie 2024¹

Cauza C-15/24 PPU [Stachev]ⁱ

CH
împotriva
Sofiyska rayonna prokuratura

[Cerere de decizie preliminară formulată de Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia, Bulgaria)]

„Trimitere preliminară – Procedură preliminară de urgență – Cooperarea judiciară în materie penală – Directiva 2013/48/UE – Dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale – Renunțarea la acest drept de către o persoană analfabetă”

I. Introducere

1. Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia, Bulgaria) solicită Curții să răspundă la șase întrebări privind interpretarea, în lumina articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), a Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate².

II. Litigiul principal, cererea de decizie preliminară și procedura în fața Curții

2. CH este un resortisant bulgar care nu stăpânește limba bulgară în formă scrisă. El are antecedente penale.

3. La 16 decembrie 2022, CH a fost reținut, fiind suspectat de comiterea de tâlhării la data de 2 decembrie și, respectiv, la 14 decembrie 2022. După ce a fost adus la o secție de poliție, acesta a semnat o declarație prin care a renunțat la dreptul său de a fi reprezentat de un avocat. Potrivit dreptului bulgar, semnătura unui ofițer de poliție și cea a unui martor independent sunt obligatorii pentru a dovedi faptul că o persoană analfabetă a renunțat la acest drept. Se pare că

¹ Limba originală: engleza.

ⁱ Numele prezentei cauze este fictiv și nu corespunde numelui real al niciuneia dintre părțile din procedura în fața instanței de trimitere.

² JO 2013, L 294, p. 1.

niciuna dintre aceste condiții nu a fost îndeplinită³. În cursul interogatoriului efectuat de poliție, care s-a desfășurat în lipsa unui avocat, CH a recunoscut săvârșirea celei de a doua tâlhării și a indicat locul unde se găseau obiectele furate cu acea ocazie. În cadrul unei acțiuni de identificare în direct efectuată mai târziu pe parcursul aceleiași zile, victima celei de a doua tâlhării l-a identificat pe CH ca fiind autorul faptei.

4. La 17 decembrie 2022, victima primei tâlhării l-a identificat pe CH drept autorul faptei în cadrul unei a doua acțiuni de identificare în direct efectuate în lipsa unui avocat. Sofiyska rayonna prokuratura (Parchetul din Sofia, Bulgaria) l-a pus ulterior sub acuzare pe CH pentru săvârșirea infracțiunilor de tâlhărie din data de 2 decembrie și, respectiv, din data de 14 decembrie 2022. Dat fiind că, potrivit dreptului bulgar, o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să beneficieze de reprezentare legală, a fost desemnat un avocat pentru a-l reprezenta.

5. La 19 decembrie 2022, CH s-a prezentat în fața Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia), care a dispus arestarea sa preventivă. La 29 decembrie 2022, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a confirmat această decizie.

6. La 13 iunie 2023, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia) a respins cererea lui CH de modificare a măsurii privative de libertate. Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a confirmat această decizie la 22 iunie 2023.

7. La 18 august 2023, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia) a decis să îl elibereze pe CH din arestul preventiv, cu condiția respectării de către acesta a obligației de a se prezenta cu regularitate în fața organelor de poliție de la locul său de reședință. Instanța a procedat astfel pentru motivul că era imposibil să se concluzioneze dacă, la momentul arestării sale, CH renunțase în mod liber și conștient la dreptul său de a fi reprezentat de un avocat, din moment ce era analfabet, iar pretinsa sa renunțare la acest drept nu fusese semnată de un martor. În aceste împrejurări, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) a concluzionat că ancheta desfășurată ulterior de poliție a fost nelegală, având drept consecință faptul că probele astfel obținute nu puteau fi utilizate pentru trimiterea în judecată a lui CH.

8. La 7 septembrie 2023, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a anulat această decizie și a dispus ca CH să rămână în arest preventiv. Această instanță a constatat că, deși CH nu fusese asistat de niciun avocat între momentul arestării sale și momentul în care fost acuzat, elementele de probă pe care poliția le obținuse în cursul anchetei nu păreau să fi fost strânse în mod nelegal.

9. La 2 octombrie 2023, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) a hotărât din nou să îl pună în libertate pe CH, cu condiția respectării obligației de a se prezenta cu regularitate în fața organelor de poliție de la locul său de reședință. La 7 noiembrie 2023, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) a anulat din nou această decizie și a statuat că CH trebuia să rămână în arest preventiv.

10. Procedura penală împotriva lui CH este pendinte în fața Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia). Această instanță are îndoieli că organele de poliție au respectat dreptul lui CH de a avea acces la un avocat în perioada ulterioară arestării sale și înainte de a fi pus sub acuzare pentru săvârșirea celor două tâlhării. Instanța de trimitere ridică problema dacă Directiva 2013/48

³ Cu toate că Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia) sugerează, la punctul 10 din decizia de trimitere, că CH nu a fost informat cu privire la consecințele renunțării la dreptul său de a avea acces la un avocat, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia, Bulgaria) adoptă punctul de vedere opus, astfel cum se arată la punctul 39 din decizia de trimitere.

permite unei instanțe naționale, atunci când se pronunță cu privire la măsurile de constrângere din faza urmăririi penale, să aprecieze dacă probele reținute împotriva unei persoane acuzate au fost obținute cu încălcarea dreptului său de a avea acces la un avocat. Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) are îndoieli cu privire la aspectul dacă dispozițiile articolului 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48, care prevede posibilitatea statelor membre de a deroga temporar de la dreptul de a avea acces la un avocat în circumstanțe excepționale în cursul urmăririi penale, dar care nu a fost transpus în dreptul bulgar, au efect direct. De asemenea, această instanță ridică problema dacă dispozițiile articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2013/48 sunt respectate atunci când suspectul, fiind o persoană analfabetă care afirmă că nu cunoștea conținutul documentului pe care l-a semnat, renunță în scris la dreptul său de a avea acces la un avocat. În sfârșit, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) urmărește să afle dacă renunțarea la dreptul de a fi asistat de un avocat la momentul reținerii suspectului exonerează organele de poliție de obligația de a-l informa pe acesta cu privire la dreptul de a avea acces la un avocat înainte de a efectua alte acte de urmărire penală.

11. Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) a hotărât în consecință să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

- „1) Respectă prevederea articolului 12 alineatul (2) din [Directiva 2013/48] coroborat cu articolul 47 primul paragraf din [cartă] o reglementare și o jurisprudență națională potrivit cărora instanța care examinează chestiunea privind existența unei suspiciuni întemeiate privind participarea acuzatului la infracțiunea reținută în sarcina sa, în scopul de a se pronunța asupra dispunerii sau executării unei măsuri preventive adecvate, este lipsită de posibilitatea de a aprecia dacă, la momentul la care acuzatul avea calitatea de suspect și dreptul său la liberă circulație era restrâns de către organele de poliție, probele au fost obținute cu încălcarea dreptului acuzatului de a avea acces la un avocat potrivit acestei directive?
- 2) Cerința de a respecta dreptul la apărare și echitatea procedurilor în sensul articolului 12 alineatul (2) din [Directiva 2013/48] este îndeplinită atunci când instanța care examinează caracterul adecvat al măsurii preventive utilizează, pentru a-și forma convingerea intimă, probe obținute cu încălcarea cerințelor acestei directive în perioada în care persoana are calitatea de suspect, iar dreptul său la liberă circulație este restrâns de către organele de poliție?
- 3) Excluderea probelor obținute cu încălcarea [Directivei 2013/48] de către instanța care, în pofida indicației contrare a unei instanțe superioare, examinează caracterul adecvat al măsurii preventive afectează cerințele prevăzute la articolul 12 alineatul (2) din [Directiva 2013/48] coroborat cu articolul 47 primul și al doilea paragraf din [cartă] privind dreptul la un proces echitabil și determină îndoieli privind imparțialitatea instanței?
- 4) Posibilitatea prevăzută la articolul 3 alineatul (6) litera (b) din [Directiva 2013/48] de a deroga în circumstanțe excepționale, în cursul urmăririi penale, de la dreptul de a avea acces la un avocat atunci când este absolut necesară acțiunea imediată a autorităților de anchetă pentru a preveni periclitarea considerabilă a procedurilor penale are efect direct în statul membru al Uniunii Europene în cazul în care această dispoziție nu a fost transpusă în dreptul său național?

- 5) Garanțiile prevăzute la articolul 9 alineatul (1) literele (a) și (b) coroborat cu considerentul (39) al [Directivei 2013/48] sunt respectate atunci când, deși există o renunțare scrisă a suspectului la dreptul de a avea acces la un avocat, suspectul este analfabet și nu i-au fost explicate consecințele posibile ale renunțării și susține ulterior în fața instanței că, la momentul restrângerii dreptului său la liberă circulație de către organele de poliție, nu a cunoscut conținutul documentului pe care l-a semnat?
- 6) Renunțarea de către suspect, cu ocazia lipirii sale de libertate, la dreptul de a fi asistat de un avocat în conformitate cu [Directiva 2013/48] exclude obligația autorităților de a-i aduce la cunoștință imediat înaintea oricărei măsuri de anchetă luate cu participarea sa dreptul de a avea acces la un avocat și consecințele posibile ale unei eventuale renunțări?”

12. Întrucât CH se află în stare de arest de la data de 16 decembrie 2022, iar cererea de decizie preliminară ridică probleme într-un domeniu care intră sub incidența titlului V din partea a treia din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, în decizia sa de trimitere din 11 ianuarie 2024, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) a solicitat de asemenea Curții ca trimiterea preliminară să fie judecată potrivit procedurii preliminare de urgență prevăzute la articolul 107 din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție.

13. Prin decizia din 25 ianuarie 2024, Curtea a admis această cerere.

14. Observațiile scrise prezentate în numele lui CH arată că acesta nu a dorit să adauge niciun alt element la decizia de trimitere. Comisia Europeană a depus observații scrise, a prezentat pledoarii orale și a răspuns la întrebările adresate de Curte în ședința din 11 martie 2024.

III. Aprecieri

15. Articolul 82 alineatul (2) litera (b) TFUE constituie temeiul juridic al Directivei 2013/48. Această dispoziție conferă Uniunii Europene competența să adopte directive care să stabilească norme minime privind drepturile persoanelor în proceduri penale, fără a aduce atingere diferențelor dintre tradițiile juridice și sistemele de drept ale statelor membre. Articolul 1 din Directiva 2013/48 adoptă astfel norme minime privind drepturile persoanelor suspectate și acuzate în procedurile penale, în special dreptul de a avea acces la un avocat, fără a aduce atingere principiilor subsidiarității și proporționalității⁴. Statele membre pot asigura un nivel mai ridicat de protecție⁵.

A. *Cu privire la admisibilitate*

16. Prima, a doua și a treia întrebare adresate de instanța de trimitere vizează interpretarea Directivei 2013/48 în lumina articolului 47 din cartă într-un context în care CH se află în arest preventiv, decis de Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia).

⁴ A se vedea de asemenea considerentele (7), (12) și (57) ale Directivei 2013/48.

⁵ Considerentul (54) al Directivei 2013/48.

17. Articolul 267 TFUE prevede că decizia preliminară trebuie să fie „necesară” pentru a permite instanței de trimitere să „pronunț[e] o hotărâre” în cauza cu care este sesizată⁶. Trebuie să existe, așadar, între litigiul în fața instanței naționale și dispozițiile de drept al Uniunii a căror interpretare este solicitată o asemenea legătură, încât această interpretare să răspundă unei nevoi obiective pentru hotărârea pe care instanța de trimitere trebuie să o pronunțe în litigiul menționat⁷.

18. Instanțele naționale definesc cadrul normativ și factual în care adresează Curții întrebări referitoare la interpretarea dreptului Uniunii. Curtea nu se pronunță asupra exactității acestor constatări, astfel încât întrebările adresate legate de interpretare beneficiază de o prezumție de relevanță. Refuzul Curții de a se pronunța asupra unei cereri de decizie preliminară este posibil numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebarea care i-a fost adresată. Funcția conferită Curții în cadrul trimiterilor preliminare este aceea de a contribui la administrarea justiției în statele membre, iar nu de a formula opinii consultative cu privire la întrebări generale sau ipotetice⁸.

19. Din dosarul de care dispune Curtea reiese că, în urma deciziei emise de Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) la 7 noiembrie 2023 de menținere a măsurii arestului preventiv dispuse împotriva lui CH, instanța de trimitere a hotărât, din oficiu, la 20 noiembrie 2023, să adreseze Curții întrebări preliminare⁹. Atât încheierea ședinței care a avut loc la acea dată în fața instanței de trimitere, cât și decizia de trimitere sugerează că, atunci când a luat această decizie, instanța menționată nu a fost sesizată cu o cerere de modificare a măsurii de constrângere pe care Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) o luase față de CH. Cu toate că articolul 270 alineatul (1) din Nakazatelno-protsesualen kodeks¹⁰ (Codul de procedură penală) prevede că problema modificării unei măsuri de constrângere poate fi ridicată în orice moment anterior fazei de judecată, în absența unei cereri formulate în numele persoanei acuzate, instanța națională nu are competența de a modifica din oficiu o măsură de constrângere¹¹. La momentul în care pronunță o hotărâre definitivă cu privire la fondul acuzațiilor, o instanță națională are, cu toate acestea, competența de a lua deciziile corespunzătoare în ceea ce privește orice măsuri de constrângere care au fost adoptate în legătură cu persoana acuzată¹².

20. În plus, observăm că noi cereri de modificare a măsurilor de constrângere în temeiul articolului 270 alineatul (1) din Codul de procedură penală pot fi formulate numai atunci când persoana acuzată poate demonstra că situația sa s-a schimbat¹³. Decizia de trimitere nu conține nicio indicație cu privire la existența vreunei modificări a situației lui CH în perioada de 13 zile scursă între data pronunțării deciziei Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) și decizia instanței de trimitere de a formula prezenta trimitere preliminară. Astfel, rezultă că, prin

⁶ Hotărârea din 9 ianuarie 2024, G. și alții (Numirea judecătorilor de drept comun în Polonia) (C-181/21 și C-269/21, EU:C:2024:1, punctul 63).

⁷ *Ibidem*, punctul 65.

⁸ Hotărârea din 17 noiembrie 2022, Bayer Intellectual Property (C-204/20, EU:C:2022:892, punctele 88-90 și jurisprudența citată).

⁹ Potrivit deciziei de trimitere, instanța de trimitere a hotărât să formuleze prezenta trimitere preliminară la 20 noiembrie 2023, cu toate că întrebările preliminare au fost trimise Curții la 11 ianuarie 2024.

¹⁰ DV nr. 86 din 28 octombrie 2005. Articolul 270 alineatul (1) din Codul de procedură penală prevede: „Chestiunea modificării măsurii de constrângere poate fi ridicată în orice moment în cursul fazei de judecată. O nouă cerere de modificare a măsurii preventive poate fi formulată în fața aceleiași instanțe numai dacă au apărut împrejurări noi.”

¹¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 noiembrie 2019, Spetsializirana prokuratura (C-653/19 PPU, EU:C:2019:1024, punctul 14).

¹² Articolul 309 alineatul (1) din Codul de procedură penală.

¹³ A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 noiembrie 2019, Spetsializirana prokuratura (C-653/19 PPU, EU:C:2019:1024, punctul 14).

intermediul acestei decizii de trimitere, Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion, Sofia) urmărește să solicite Curții să verifice compatibilitatea cu dreptul Uniunii a unei decizii a unei instanțe de apel în condițiile în care instanța de trimitere nu are competența, potrivit dreptului național, de a modifica sau de a revizui decizia respectivă.

21. Având în vedere că instanța de trimitere nu este sesizată cu o cerere de modificare, ca urmare a unei schimbări a împrejurărilor, a măsurii de constrângere dispuse de Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia), prima, a doua și a treia întrebare sunt vădit ipotetice. Din acest motiv, recomandăm Curții să respingă aceste întrebări ca fiind inadmisibile. Propunem totuși să examinăm aceste întrebări în scopul de a asista Curtea în eventualitatea în care aceasta decide contrariul.

B. Cu privire la fond

1. Cu privire la prima, a doua și a treia întrebare preliminară

22. Prin intermediul primei, al celei de a doua și al celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 12 alineatul (2) din Directiva 2013/48, citit în lumina articolului 47 din cartă, impune ca o instanță națională sesizată cu o cerere de modificare a unei măsuri de constrângere în cursul fazei de urmărire penală să fie competentă să aprecieze dacă au fost obținute probe cu încălcarea dreptului de a avea acces la un avocat, în pofida oricăror instrucțiuni în sens contrar care provin de la o instanță de apel.

23. Comisia reamintește faptul că Directiva 2013/48 stabilește norme minime. Prin articolul 12 alineatul (1) din directiva menționată, persoanele suspectate sau acuzate trebuie să dispună de o cale de atac efectivă potrivit dreptului intern în cazul încălcării drepturilor lor în temeiul acestei directive. În lipsa unor norme detaliate la nivelul Uniunii, ordinea juridică internă a fiecărui stat membru trebuie să stabilească astfel de norme, cu condiția respectării principiilor echivalenței și efectivității. Astfel, Comisia consideră că Directiva 2013/48 nu permite unei instanțe să respingă în mod automat probele contestate ca fiind inadmisibile și sugerează ca aceasta să efectueze o evaluare comparativă.

24. Din considerentele (4) și (6) ale Directivei 2013/48 rezultă că aceasta urmărește să pună în aplicare principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor în materie penală, principiu care se bazează pe încrederea pe care fiecare stat membru o are în sistemele de justiție penală ale celorlalte state membre. Această directivă are ca scop să promoveze în special dreptul de a fi consiliat, apărut și reprezentat prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, precum și dreptul la apărare garantat la articolul 48 alineatul (2) din aceasta¹⁴. Directiva 2013/48 stabilește însă norme minime privind apărarea drepturilor persoanelor suspectate și acuzate de a avea acces la un avocat în procedurile penale¹⁵. Acest lucru este în concordanță cu faptul că, în stadiul actual al dreptului Uniunii, procedurile penale sunt în principal de competența statelor membre¹⁶.

¹⁴ Hotărârea din 12 martie 2020, VW (Dreptul de a avea acces la un avocat în cazul neînfrățării) (C-659/18, EU:C:2020:201, punctul 44).

¹⁵ A se vedea Hotărârea din 5 iunie 2018, Kolev și alții (C-612/15, EU:C:2018:392, punctul 103), Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 36), precum și Hotărârea din 7 septembrie 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:634, punctul 34).

¹⁶ Concluziile avocatului general Čapeta prezentate în cauza M.S. și alții (Drepturile procedurale ale minorilor) (C-603/22, EU:C:2024:157, punctele 1 și 26).

25. Articolul 12 alineatul (1) din Directiva 2013/48 obligă statele membre să prevadă căi de atac efective potrivit dreptului intern în cazul încălcării drepturilor pe care această directivă le conferă. Ținând seama de textul său clar, necondiționat și precis, această dispoziție pare de asemenea să se opună oricărei măsuri naționale care împiedică exercitarea unor căi de atac efective în cazul încălcării acestor drepturi¹⁷. Articolul 12 alineatul (1) din Directiva 2013/48 prevede însă că dreptul de a contesta o eventuală încălcare a drepturilor pe care le conferă directiva este acordat în conformitate cu procedurile din dreptul intern. Prin urmare, aceste dispoziții nu urmăresc să stabilească nici modul în care o astfel de încălcare urmează să fie invocată, nici modul în care aceasta urmează să fie dovedită și nici momentul în timp în care urmează să fie stabilit adevărul unor astfel de afirmații¹⁸.

26. Articolul 12 alineatul (2) din Directiva 2013/48 prevede că statele membre se asigură că, atunci când se evaluează probele obținute prin încălcarea dreptului de a avea un avocat în cadrul procedurilor penale, sunt respectate dreptul la apărare și echitatea acestor proceduri. În măsura în care articolul 2 alineatul (4) din Directiva 2013/48 prevede că această directivă se aplică atunci când persoana suspectată sau acuzată este lipsită de libertate, indiferent de stadiul în care se află procedurile penale, acest lucru oferă un sprijin clar pentru afirmația potrivit căreia articolul 12 alineatul (2) din Directiva 2013/48 poate fi invocat pe întreaga durată a procedurii penale.

27. Considerentul (50) al Directivei 2013/48 precizează că obligația de a se asigura că dreptul la apărare și echitatea procedurilor sunt respectate nu aduce atingere normelor sau sistemelor naționale referitoare la admisibilitatea probelor. Această obligație nu împiedică statele membre să mențină un sistem prin care toate probele existente să poată fi prezentate în fața unei instanțe „fără să existe o evaluare separată sau anterioară a admisibilității [acestora]”¹⁹. Acest considerent confirmă astfel voința legiuitorului Uniunii de a recunoaște statelor membre o marjă de apreciere pentru a adopta proceduri specifice în acest scop.

28. Rezultă că principiul autonomiei procedurale a statelor membre se aplică fără a aduce atingere limitelor stabilite de dreptul Uniunii²⁰. În lipsa unei reglementări a Uniunii, ordinea juridică internă a fiecărui stat membru trebuie să desemneze instanțele competente și să prevadă modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii. Modalitățile procedurale aplicabile în acest scop nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele care se aplică unor situații similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (principiul efectivității)²¹.

¹⁷ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctele 57 și 58), și Hotărârea din 7 septembrie 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:634, punctele 49 și 50).

¹⁸ Hotărârea din 7 septembrie 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:634, punctele 51 și 52).

¹⁹ *Ibidem*, punctul 53.

²⁰ Concluziile avocatului general Pikamäe prezentate în cauza Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:249, punctul 63).

²¹ Hotărârea din 12 februarie 2020, Kolev și alții (C-704/18, EU:C:2020:92, punctul 49), și Hotărârea din 21 octombrie 2021, ZX (Regularizarea actului de acuzare) (C-282/20, EU:C:2021:874, punctul 35). A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Pikamäe prezentate în cauza Rayonna prokuratura (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:249, punctul 64).

29. În ceea ce privește principiul efectivității, dreptul Uniunii nu impune statelor membre să instituie alte căi de drept decât cele care există în dreptul intern, cu excepția cazului în care rezultă din economia unei ordini juridice naționale că nu există nicio cale de atac jurisdicțională care să permită, fie și numai pe cale incidentală, garantarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii²².

30. Rezultă că dreptul Uniunii nu se opune ca un stat membru să limiteze controlul jurisdicțional al dovezilor invocate în vederea adoptării de măsuri de constrângere în faza de urmărire penală în cazul în care, ulterior, instanța de fond este în măsură să verifice dacă drepturile persoanei acuzate, la care se face trimitere în Directiva 2013/48, interpretate în lumina articolului 47 și a articolului 48 alineatul (2) din cartă, au fost respectate²³.

31. Decizia de trimitere sugerează că, potrivit Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia), în conformitate cu dreptul bulgar, atunci când a fost sesizată cu o cerere de modificare a măsurilor de constrângere adoptate în faza de urmărire penală în temeiul articolului 270 alineatul (1) din Codul de procedură penală, instanța de trimitere nu avea competența de a investiga condițiile în care au fost obținute elementele de probă împotriva persoanei acuzate. Având în vedere concluzia la care ajungem la punctul 30 din prezentele concluzii, articolul 12 din Directiva 2013/48 nu se opune unor norme și unei jurisprudențe naționale în acest sens, cu condiția ca o instanță care se pronunță pe fond asupra acuzațiilor formulate împotriva unei persoane să fie în măsură să aprecieze existența unei încălcări a drepturilor pe care Directiva 2013/48 le protejează și să poată să stabilească toate consecințele care pot rezulta dintr-o astfel de încălcare, în special în ceea ce privește admisibilitatea sau valoarea probantă a elementelor de probă obținute în aceste condiții²⁴.

32. Presupunând, dimpotrivă, că, în dreptul bulgar, atunci când este sesizată cu o cerere formulată în temeiul articolului 270 din Codul de procedură penală, instanța de trimitere ar avea competența să investigheze condițiile în care au fost obținute elementele de probă împotriva persoanei acuzate, această instanță trebuie să își exercite competența cu respectarea articolului 12 din Directiva 2013/48, garantând astfel dreptul la apărare.

33. Din păcate, decizia de trimitere este neclară cu privire la acest aspect din dreptul bulgar. Aceasta pare să afirme că prin decizia Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) din 7 septembrie 2023 s-a hotărât că instanța de trimitere nu avea competența de a se pronunța cu privire la aspectul dacă a avut loc o încălcare a dreptului de a avea acces la un avocat. Este interesant de observat că instanța de trimitere nu face aceeași afirmație în ceea ce privește decizia Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) din 7 noiembrie 2023, care pare să se fi pronunțat pe fondul cererii de modificare a măsurii de constrângere, recunoscând astfel implicit că instanța de trimitere avea competența de a emite decizia sa.

34. Ținând seama de cele ce precedă, propunem Curții să răspundă la prima, a doua și a treia întrebare preliminară că articolul 12 alineatul (2) din Directiva 2013/48, citit în lumina articolului 47 din cartă, nu impune ca o instanță națională sesizată cu o cerere de modificare a unei măsuri de constrângere în faza de urmărire penală să aibă competența să aprecieze dacă au fost obținute probe cu încălcarea dreptului de a avea acces la un avocat, cu condiția ca instanța care judecă pe fond acuzația penală să fie în măsură să aprecieze existența unei astfel de încălcări

²² Hotărârea din 21 decembrie 2021, *Randstad Italia* (C-497/20, EU:C:2021:1037, punctul 62), și Hotărârea din 7 septembrie 2023, *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală)* (C-209/22, EU:C:2023:634, punctul 54).

²³ *Ibidem*, punctul 55.

²⁴ *Ibidem*, punctul 58.

și să stabilească toate consecințele care pot rezulta din aceasta, în special în ceea ce privește admisibilitatea sau valoarea probantă a elementelor de probă obținute în aceste condiții. În exercitarea competenței de a efectua această apreciere în faza de urmărire penală, instanța națională trebuie să respecte articolul 12 din Directiva 2013/48.

2. Cu privire la a patra întrebare preliminară

35. Cea de a patra întrebare adresată de instanța de trimitere ridică problema dacă articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48 are efect direct.

36. Comisia susține că această întrebare trebuie să primească un răspuns negativ.

37. Potrivit unei jurisprudențe consacrate, în toate situațiile în care dispozițiile unei directive apar, din punctul de vedere al conținutului, ca fiind necondiționate și suficient de precise, particularii le pot invoca în fața instanțelor naționale împotriva statului fie atunci când acesta s-a abținut de la transpunerea în termen a directivei în dreptul național, fie atunci când a transpus directiva în mod incorect²⁵. Rezultă că invocarea unei dispoziții a unei directive care nu este suficient de clară, de precisă și de necondiționată pentru a i se recunoaște un efect direct nu poate conduce, exclusiv în temeiul dreptului Uniunii, la înlăturarea de către o instanță națională a aplicării unei dispoziții naționale²⁶. Rezultă tot dintr-o jurisprudență constantă că o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva acestuia în fața unei instanțe naționale²⁷.

38. Articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48 prevede că, în circumstanțe excepționale și numai în cursul urmăririi penale, statele membre pot să deroge temporar de la dreptul de a avea acces la un avocat atunci când este absolut necesară acțiunea imediată a autorităților de anchetă pentru a preveni periclitarea considerabilă a procedurilor penale, în măsura în care acest lucru este justificat de circumstanțele specifice ale cauzei.

39. Considerentul (38) al Directivei 2013/48 obligă statele membre să precizeze în mod clar în dreptul lor intern motivele și criteriile pentru aplicarea oricăror astfel de derogări temporare și să facă uz în mod restrictiv de acestea. Articolul 8 din Directiva 2013/48 stabilește condițiile generale pentru aplicarea derogărilor temporare la care face referire articolul 3 alineatul (6) din aceasta. Aceste derogări temporare trebuie să fie proporționale și strict limitate în timp. Ele pot fi autorizate numai printr-o decizie motivată luată pe baza unei evaluări de la caz la caz, fie de o autoritate judiciară, fie de o altă autoritate competentă, cu condiția ca aceste din urmă decizii să poată face obiectul controlului instanțelor.

40. Rezultă că statele membre nu pot recurge la o derogare temporară de la dreptul de a avea acces la un avocat în detrimentul unui particular în cazul în care nu au adoptat modalități detaliate de utilizare a posibilității conferite de articolul 3 alineatul (6) din Directiva 2013/48²⁸.

41. Prin urmare, propunem Curții să răspundă la cea de a patra întrebare prin constatarea faptului că articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48 este lipsit de efect direct.

²⁵ Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer și alții (C-397/01-C-403/01, EU:C:2004:584, punctul 103 și jurisprudența citată).

²⁶ Hotărârea din 24 iunie 2019, Popławski (C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 64).

²⁷ Hotărârea din 3 mai 2005, Berlusconi și alții (C-387/02, C-391/02 și C-403/02, EU:C:2005:270, punctul 73), și Hotărârea din 24 iunie 2019, Popławski (C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 65).

²⁸ A se vedea prin analogie Hotărârea din 3 mai 2005, Berlusconi și alții (C-387/02, C-391/02 și C-403/02, EU:C:2005:270, punctul 74).

42. Deși este de competența instanței de trimitere să aprecieze acest aspect, observăm că aceasta din urmă consideră că articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48 nu a fost transpus în dreptul bulgar. În aceste împrejurări, instanțele naționale nu pot invoca articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48 pentru a limita drepturile pe care această directivă le conferă particularilor. Adăugăm că, în orice caz, niciun element din dosarul aflat la dispoziția Curții nu indică existența unor eventuale circumstanțe excepționale care să impună o intervenție imediată a organelor de poliție.

3. *Cu privire la a cincea întrebare preliminară*

43. Prin intermediul celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 9 din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că un suspect analfabet poate renunța la dreptul său de a avea acces la un avocat cu condiția să primească informații clare și suficiente cu privire la conținutul acestui drept și la posibilele consecințe ale renunțării la acesta, într-un mod pe care persoana respectivă să îl poată înțelege, ținând cont de situația sa individuală.

44. Comisia susține că articolul 9 din Directiva 2013/48 conține o serie de garanții pentru a se asigura că, în urma renunțării la dreptul de a avea acces la un avocat, o persoană suspectată sau acuzată nu face în mod involuntar declarații autoincrimatoare sau nu furnizează elemente de probă de natură să îl autoincrimineze. Dreptul de a avea acces la un avocat este esențial pentru a asigura egalitatea armelor, în special la momentul reținerii unei persoane suspectate sau acuzate, când, din cauza naturii complexe a procedurilor penale, aceasta este deosebit de vulnerabilă. Analfabetismul lui CH face din acesta o persoană vulnerabilă în sensul articolului 13 din Directiva 2013/48²⁹.

45. Fără a aduce atingere dreptului intern care prevede prezența sau asistența obligatorie a unui avocat, articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2013/48 prevede posibilitatea renunțării la dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale. În aceste împrejurări, statul membru trebuie să se asigure că persoana suspectată sau acuzată a primit, în scris sau verbal, informații clare și suficiente într-un limbaj simplu și comprehensibil despre conținutul acestui drept și posibilele consecințe ale unei astfel de renunțări. Orice renunțare trebuie să fie făcută în mod voluntar și neechivoc. Considerentul (39) al Directivei 2013/48 observă că, atunci când li se oferă informații privind conținutul dreptului de a avea acces la un avocat și posibilele consecințe ale renunțării la acesta, ar trebui luată în considerare situația specifică a persoanelor suspectate sau acuzate, inclusiv vârsta și starea psihică și fizică a acestora. Analfabetismul unui suspect este, prin urmare, o circumstanță pertinentă pe care autoritățile naționale trebuie să o ia în considerare atunci când furnizează informațiile prevăzute la articolul 9 alineatul (1) din directiva menționată. Articolul 13 din această directivă sprijină implicit această interpretare, întrucât impune ca nevoile persoanelor vulnerabile³⁰ să fie luate în considerare, fără a le împiedica pe acestea să decidă să renunțe la dreptul de a avea acces la un avocat³¹.

²⁹ În cadrul ședinței, Comisia a făcut referire la Recomandarea din 27 noiembrie 2013 privind garanțiile procedurale pentru persoanele vulnerabile suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale (JO 2013, C 378, p. 8, denumită în continuare „Recomandarea privind persoanele vulnerabile”).

³⁰ Punctul 7 din Recomandarea privind persoanele vulnerabile prevede că există o prezumție de vulnerabilitate în special pentru persoanele cu dizabilități grave de ordin psihologic, intelectual sau fizic, cu boli mintale sau cu afecțiuni cognitive, care le împiedică să înțeleagă și să participe efectiv la proceduri judiciare. Nu este cert că analfabetismul poate fi considerat o „dizabilitate de ordin intelectual” care împiedică o persoană acuzată să înțeleagă și să participe efectiv la procedurile penale.

³¹ Punctul 11 din Recomandarea privind persoanele vulnerabile prevede că persoanele vulnerabile nu ar trebui să poată renunța la dreptul de a fi asistate de un avocat în cazul în care nu sunt în măsură să înțeleagă și să urmărească procedurile penale.

46. Cu toate că dreptul național trebuie să ofere persoanelor suspectate și acuzate o posibilitate concretă și efectivă de a recurge la un avocat, nu se exclude, dacă acestea renunță la această posibilitate în conformitate cu condițiile prevăzute la articolul 9 din Directiva 2013/48, ca ele să suporte eventualele consecințe ale acestei renunțări³².

47. Articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2013/48 prevede că, pentru ca o renunțare să fie efectivă, consecințele posibile ale acesteia trebuie să fie explicate persoanei suspectate sau acuzate într-un limbaj simplu și comprehensibil. Rezultă că, în lipsa comunicării unor astfel de explicații, nu poate exista o renunțare efectivă. În speță, din decizia de trimitere reiese că, deși instanța de trimitere consideră că CH nu a fost niciodată informat cu privire la consecințele renunțării la dreptul său de a avea acces la un avocat, Sofiyski gradski sad (Tribunalul Orașului Sofia) adoptă punctul de vedere opus. Această chestiune de fapt aparent controversată este, în definitiv, de competența instanțelor naționale.

48. Articolul 9 alineatul (2) din Directiva 2013/48 prevede că o renunțare poate fi făcută în scris sau verbal, în conformitate cu procedura prevăzută de dreptul statului membru în cauză. Directiva 2013/48 nu prevede ea însăși condiții de formă pentru efectuarea unei renunțări, acestea fiind reglementate de dreptul național. Existența unei încălcări a unei condiții formale pe care dreptul național o impune pentru ca o renunțare să fie valabilă, cum ar fi prevederea potrivit căreia un martor trebuie să ateste sau să semneze o declarație de renunțare, precum și consecințele încălcării unor astfel de cerințe sunt chestiuni de drept național care trebuie să fie stabilite de instanțele naționale.

49. Prin urmare, propunem Curții să răspundă la a cincea întrebare prin interpretarea articolului 9 din Directiva 2013/48 în sensul că o persoană suspectată sau acuzată analfabetă poate renunța la dreptul său de a avea acces la un avocat cu condiția să primească informații clare și suficiente cu privire la conținutul acestui drept și la posibilele consecințe ale renunțării la acesta, într-un mod pe care persoana respectivă să îl poată înțelege, ținând cont de situația sa individuală.

4. Cu privire la a șasea întrebare preliminară

50. Prin intermediul celei de a șasea întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48 impune statelor membre să informeze persoana suspectată sau acuzată care renunță la dreptul de a avea acces la un avocat cu privire la faptul că poate revoca această renunțare în orice moment înainte ca autoritățile competente să ia o măsură de anchetă care presupune participarea sa.

51. Comisia propune ca această întrebare să primească un răspuns afirmativ.

52. Articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48 prevede că statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate pot revoca ulterior o renunțare în orice moment al procedurilor penale și că acestea sunt informate cu privire la această posibilitate. O astfel de revocare produce efecte de la momentul în care a fost făcută.

³² Hotărârea din 22 iunie 2023, K.B. și F.S. (Invocare din oficiu în domeniul penal) (C-660/21, EU:C:2023:498, punctul 46).

53. Cerința potrivită căreia persoanele suspectate sau acuzate trebuie să fie informate cu privire la posibilitatea de a revoca ulterior o renunțare în orice moment al procedurii penale ar putea fi îndeplinită prin informarea lor în momentul în care renunță la acest drept. O astfel de abordare pare să implice faptul că, odată ce o persoană suspectată sau acuzată a renunțat la dreptul său, stă în puterea acestei persoane să decidă ulterior dacă își exercită dreptul de revocare.

54. Rezultă din articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2013/48 coroborat cu articolul 2 alineatul (1) din aceeași directivă că dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale urmărește să garanteze faptul că o persoană suspectată sau acuzată își poate exercita în mod practic și efectiv dreptul la apărare până la încheierea procedurilor penale. Atunci când se ia în considerare natura voluntară a unei renunțări în temeiul articolului 9 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2013/48 coroborată cu necesitatea de a proteja nevoile speciale ale persoanelor suspectate sau acuzate vulnerabile în aplicarea directivei menționate, astfel cum impune articolul 13 din aceasta, trebuie să se constate că o interpretare a articolului 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48 în sensul descris la punctul 53 din prezentele concluzii este contrară obiectivului și economiei dispozițiilor acesteia. În aceste împrejurări, este de preferat o interpretare a articolului 9 alineatul (3) din directiva menționată care impune statelor membre obligația de a se asigura că persoanele suspectate și acuzate, în special persoanele vulnerabile, sunt informate în mod regulat cu privire la dreptul lor de a revoca o renunțare liber exprimată până la încheierea oricărei proceduri penale.

55. Întrucât necesitatea de a furniza aceste informații subzistă pentru a permite persoanelor acuzate sau suspectate de comiterea unor infracțiuni să își exercite în mod practic și eficient dreptul la apărare, această cerință trebuie să fie îndeplinită într-o manieră practică, iar nu formală³³. Statele membre nu se pot limita doar la a informa o persoană suspectată sau acuzată cu privire la posibilitatea de a revoca o renunțare în momentul în care aceasta o efectuează, în special atunci când persoana suspectată sau acuzată este o persoană vulnerabilă. Nu rezultă în mod necesar că statele membre trebuie să îi reamintească unei persoane suspectate sau acuzate de posibilitatea de a revoca o renunțare înainte de fiecare etapă a anchetei privind pretinsa săvârșire a unei infracțiuni care presupune participarea sa. Necesitatea de a-i reaminti acest lucru unei persoane acuzate sau suspectate depinde de natura și de importanța obiectivă a măsurii de anchetă vizate, privite în ansamblul tuturor împrejurărilor relevante. Prin urmare, propunem Curții ca, atunci când interpretează articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48, să aplice următorul criteriu: în orice moment în care există motive obiective pentru a considera că o persoană suspectată sau acuzată, care a renunțat la dreptul de a avea acces la un avocat, ar putea fi împiedicată în mod substanțial în exercitarea apărării sale ca urmare a acestei renunțări, statele membre trebuie să întreprindă măsuri rezonabile pentru a se asigura că persoana respectivă este informată cu privire la dreptul său de a revoca această renunțare.

56. Prin urmare, propunem Curții să răspundă la a șasea întrebare că articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că, atunci când o persoană suspectată sau acuzată renunță la dreptul său de a avea acces la un avocat, statele membre trebuie să întreprindă măsuri rezonabile pentru a se asigura că persoana respectivă este informată cu privire la dreptul de a revoca această renunțare în orice moment în care, ca urmare a acestei renunțări, există motive obiective pentru a considera că o persoană suspectată sau acuzată ar putea fi împiedicată în mod substanțial în exercitarea apărării sale.

³³ A se vedea în acest sens și prin analogie Hotărârea din 7 septembrie 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Percheziție corporală) (C-209/22, EU:C:2023:634, punctele 75-78), în care Curtea a statuat că îi revine instanței naționale, ținând seama de toate împrejurările relevante, sarcina de a verifica dacă prezența unui avocat în momentul percheziției corporale a suspectului și al punerii subsechente sub sechestru a substanțelor ilicite era necesară în mod obiectiv pentru a asigura efectiv dreptul la apărare al suspectului.

IV. Concluzii

57. Având în vedere ansamblul considerațiilor de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia, Bulgaria) prin decizia din 11 ianuarie 2024, după cum urmează:

- (1) Prima, a doua și a treia întrebare preliminară trebuie respinse ca fiind inadmisibile.
- (2) Articolul 3 alineatul (6) litera (b) din Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate este lipsit de efect direct.
- (3) Articolul 9 din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că o persoană suspectată sau acuzată analfabetă poate renunța la dreptul său de a avea acces la un avocat cu condiția să primească informații clare și suficiente cu privire la conținutul acestui drept și la posibilele consecințe ale renunțării la acesta, într-un mod pe care persoana respectivă să îl poată înțelege, ținând cont de situația sa.
- (4) Articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că, atunci când o persoană suspectată sau acuzată renunță la dreptul său de a avea acces la un avocat, statele membre trebuie să întreprindă măsuri rezonabile pentru a se asigura că persoana respectivă este informată cu privire la dreptul de a revoca această renunțare în orice moment în care, ca urmare a acestei renunțări, există motive obiective pentru a considera că o persoană suspectată sau acuzată ar putea fi împiedicată în mod substanțial în exercitarea apărării sale.